ASPECTE INTERCULTURALE
ÎN PREDAREA ȘI ÎNVĂȚAREA
LIMBII ROMÂNE CA LIMBĂ STRĂINĂ

MIHAELA PRICOPE
CRISTINA MIHAELA NISTOR
MIRELA-SANDA SĂLVAN

ASPECTE INTERCULTURALE ÎN PREDAREA ȘI ÎNVĂȚAREA LIMBII ROMÂNE CA LIMBĂ STRĂINĂ

EDITURA UNIVERSITARĂ
Bucureşti

Colecţia FILOLOGIE

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluţa Vişan
Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Naţional al Cercetării Ştiinţifice (C.N.C.S.) şi inclusă de Consiliul Naţional de Atestare a Titlurilor, Diplomelor şi Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
PRICOPE, MIHAELA
Aspecte interculturale în predarea şi învăţarea limbii române ca limbă străină / Mihaela Pricope, Cristina Mihaela Nistor, Mirela-Sanda Sălvan. - Bucureşti : Editura Universitară, 2021
Conţine bibliografie
ISBN 978-606-28-1323-9

I. Nistor, Cristina Mihaela
II. Sălvan, Mirela-Sanda

811.135.1

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062813239

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2021
Editura Universitară
Editor: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, Bucureşti
Tel.: 021 – 315.32.47
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuţie: tel.: 021.315.32.47/ 0745 200 718/ 0745 200 357
comenzi@editurauniversitara.ro
www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

CAPITOLUL 1. CONTEXTUL ACTUAL AL PREDĂRII LRLS PE PLAN NAȚIONAL ȘI INTERNAȚIONAL (Mihaela Pricope) 11

1.1. GLOBALIZARE ȘI MIGRAȚIE - ASPECTE SOCIALE ȘI CULTURALE 11

1.1.1. Integrare și adaptare pentru o viață mai bună 11

1.1.2. Limba română în context global..... 21

1.2. FORMAREA COMPETENȚELOR LINGVISTICE ȘI INTEGRAREA IMIGRANȚILOR 27

1.2.1. Cerințe lingvistice obligatorii..... 27

1.2.2. Conținuturi utile integrării imigranților..... 35

1.3. PEDAGOGIA INTERCULTURALĂ 43

1.3.1. Viziuni ale educației interculturale..... 43

1.3.2. Strategii și principii ale educației interculturale 48

1.3.3. Rolul profesorului în abordarea interculturală în educație..... 62

Bibliografie 72

CAPITOLUL 2. PREDAREA/ÎNVĂȚAREA LRLS: METODE ȘI STRATEGII ÎN ERA INTER-CULTURALITĂȚII (Cristina Mihaela Nistor)..... 81

2.1. CONSIDERAȚII PRELIMINARE: INTERCULTU-RALITATEA ȘI ÎNVĂȚAREA LIMBILOR STRĂINE..... 83

2.2. FORMAREA ȘI DEZVOLTAREA ÎNVĂȚĂRII AUTONOME: STILURI, STRATEGII ȘI METODE 86

2.2.1. Metacogniția – conștientizarea învățării 88

2.2.2. Stiluri de învățare – individualizarea învățării .. 92
2.3. STRATEGII DE ÎNVĂȚARE – EFICIENTIZAREA ÎNVĂȚĂRII 99
2.4. CARACTERISTICILE ÎNVĂȚĂRII LA VÂRSTA ADULTĂ 104
2.4.1. Modelul andragogic al educației 107
2.5. NEVOI DE ÎNVĂȚARE ȘI PREFERINȚE SPECIFICE CURSANȚILOR DIN GRUPELE MULTICULTURALE 110
2.6. METODE DE FORMARE A AUTONOMIEI 114
2.6.1. Învățarea în grup 114
2.6.2. Jurnalul 120
2.6.3. Studiul individual 122
2.7. PORTOFOLIUL EUROPEAN AL LIMBILOR - INSTRUMENT DE AUTOEVALUARE A PROGRESULUI... 127
2.7.1. Cadrul European Comun de Referință pentru Limbi 128
2.7.2. Obiectivele Portofoliului European al Limbilor 130
2.8. METODE DE FORMARE A AUTONOMIEI DE ÎNVĂȚARE LA STUDENȚII STRĂINI 133
Bibliografie 135

CAPITOLUL 3. LRLS – O PERSPECTIVĂ PSIHOLOGICĂ (Mirela-Sanda Sălvan)..... 149
3.1. CULTURĂ, IDENTITATE, LIMBĂ 149
3.1.1. Identitatea, între static și dinamic..... 151
3.1.2. Dialogul intercultural..... 154
3.1.3. Valori culturale universale 156
3.1.4. Enculturație, aculturație, etnocentrism..... 161
3.2. RELATIVISM – DETERMINISM – CONFORMISM 168
3.2.1. Relativismul proceselor psihice primare..... 168
3.2.2. Determinisme culturale..... 173
3.2.3. Motivație, habitus, conformism 178

3.3. PSIHANALIZĂ ȘI LIMBI STRĂINE..... 185
3.3.1. Limba maternă, fundament în învățarea limbii străine..... 188
3.3.2. Limba, factor structurant / modelator al identității..... 190
3.3.3. De la afectivitate spre obiectivitate..... 194
Concluzie..... 199
Bibliografie..... 202

Contextul actual al predării LRLS pe plan național și internațional

(Mihaela Pricope)

Capitolul 1

Contextul actual al predării LRLS pe plan național și internațional

1.1. Globalizare și migrație - aspecte sociale și culturale

1.1.1. Integrare și adaptare pentru o viață mai bună

Participarea imigranților la viața culturală, socială, economică și politică a statului gazdă reprezintă o bună oportunitate de integrare și adaptare la noua cultură, precum și o poartă deschisă spre coeziune socială. Pe de altă parte, și societatea gazdă trebuie să faciliteze această participare, prin acceptarea și tolerarea noilor cetățeni dar și prin încurajarea lor de a deveni membri activi ai societății. Practicarea dialogului intercultural nu este o competență înnăscută, ci dobândită și practicată de-a lungul vieții. Formarea competențelor interculturale se realizează prin mai multe căi: prin mass-media, prin cursuri oferite de instituții educaționale, cu ajutorul autorităților publice sau al organizațiilor societății civile etc. Competențele cheie prevăzute în White Paper on Intercultural

Dialogue (trad. Cartea Albă privind Dialogul Intercultural) (2008) se referă la: cetățenie democratică, limbă și istorie.

Educația pentru cetățenie democratică este fundamentală pentru orice societate, dar cu atât mai mult, pentru cea diversă cultural, așa cum este și Europa. Ea asigură valorile europene de toleranță, libertate de exprimare, participare și coeziune socială, fiind o disciplină importantă pentru dialogul intercultural. Educația pentru cetățenie democratică presupune cunoștințe despre educația civică, drepturile omului, politică, istorie, culturi la nivel global, economie și studii despre societățile lumii.

Cunoașterea limbii majoritare este un pas foarte important pentru o participare socială de valoare. În timp ce Consiliul Europei promovează plurilingvismul și se încurajează, prin acesta, menținerea vie a limbilor de origine, învățarea limbii țării gazdă este fundamentală pentru o mai bună integrare, pentru comunicare și dialog intercultural. Limba este un mijloc de promovare a culturii și, prin urmare, cunoașterea limbii societății gazdă asigură deschiderea necesară conviețuirii în noua cultură și curiozitatea față de alte culturi. Învățarea limbii este un element motivator pentru participarea socială și pentru a promova comunicarea între culturi. Această comunicare cu indivizi de alte origini culturale oferă posibilitatea de a înțelege că interacțiunea cu aceste persoane este o experiență plăcută și care îmbogățește identitățile culturale ale

cetățenilor. Cu fiecare interacțiune se adaugă straturi în identitatea culturală, care capătă noi dimensiuni, îmbogățind astfel experiența de viață atât a imigrantului, cât și a persoanelor cu care acesta vine în contact.

Cunoașterea istoriei omenirii este fundamentală pentru a recunoaște toate evenimentele pozitive și negative care au marcat populația globului sau anumite societăți. De asemenea, ea este un instrument prin care se cunoaște trecutul și se poate trece peste rănile provocate de evenimentele negative, cum sunt crimele împotriva umanității. Istoria ne învață principiul toleranței, un element de bază al unei societăți democratice și respectul pentru oameni și pentru identitatea lor națională.

Prin practicarea unui dialog intercultural adecvat nu mai există marginalizați ai societății, iar statutul imigrantului devine unul superior, fără perpetuarea unei imagini derizorii a acestuia. Dialogul intercultural, prin practicile sale care asigură libertatea exprimării și alegerii, egalitatea, toleranța și respectul pentru drepturile omului, este un instrument al coeziunii sociale, care urmărește integrarea și acceptarea reciprocă, luptând, în același timp, împotriva discriminării, stereotipiilor, rasismului, xenofobiei și conflictelor care pot apărea la nivel cultural și social.

Nu trebuie să înțelegem că dialogul intercultural este fondat pe vorbe mari și poate fi o soluție simplă pentru toate problemele. A stabili un dialog intercultural eficient este o provocare, mai ales în situațiile mai dificile, când avem de-a face cu interlocutori care

nu doresc niciun fel de dialog, sau cu cei conflictuali. În aceste situații trebuie să se ofere de către societățile democratice cât mai multe oportunități de dialog.

Diversitatea culturală este un element de îmbogățire reciprocă și în mediul educațional, la toate nivelele sale, începând cu învățământul primar și finalizând cu cel universitar. „Diversitatea culturală în mediul educațional este o sursă extraordinară de progres și inovație în ceea ce privește metodologia didactică, dar și relaționarea și comunicarea pedagogică. Ea trebuie valorificată adecvat pentru ca rezultatele academice să apară și, odată cu ele, satisfacția studentului și a profesorului" (Pricope, 2018, pag. 11).

Profesorii sunt, în primul rând, responsabili pentru atmosfera colegială din clasă, iar în situația unei clase multiculturale, aceștia sunt imaginea țării gazdă și primul contact al copiilor imigranților cu societatea. Profesorii devin mentori, mediatori și purtători de valori, cu un rol deosebit în promovarea culturii gazdă. De aceea, The White Paper (trad. Cartea Albă) (2008) recomandă cursuri de formare continuă a profesorilor referitoare la educația prin diversitate și pentru cetățenie democratică.

Așa cum fenomenul globalizării a adus cu sine discuții despre standarde în educație sau economie, așa atrage, în prezent, dezbateri despre integrarea imigranților, un fenomen actual și foarte complex. Fluxurile migratorii modifică populația indigenă din

punct de vedere al numărului, genului, vârstei sau al altor caracteristici.

Migrația reprezintă mișcarea unui grup din punctul A în punctul B cu scopul schimbării reședinței și al stabilirii definitive în punctul B. Acest fapt are implicații sociale și demografice importante pentru țara gazdă. Conceptul de migrație poate lua forme diferite, în funcție de granițele între care se realizează migrația sau în funcție de locul de plecare și, respectiv, de destinație a imigranților:

- migrație internă, care se realizează în interiorul granițelor statului, în unitățile sale teritorial-administrative;
- migrație externă, care presupune schimbarea definitivă a domiciliului într-o altă țară;
- imigrare, fiind o perspectivă asupra migrației din punctul de vedere al locului de destinație;
- emigrare, fiind o perspectivă a migrației din punctul de vedere al locului de plecare.

Fenomenul migrației are câteva cauze importante, printre care amintim:

- suprapopularea unor anumite zone/state în care se înregistrează, de exemplu, o rată a fecundității mai mare în comparație cu cea a mortalității, fapt ce rezultă în scăderea nivelului de trai, cu reducerea veniturilor;
- mutarea industriilor, facilitată de mijloacele moderne de comunicație, spre alte zone care antrenează afluxul de forță de muncă;
- cataclisme și maladii cu debut brusc, fapt ce conduce la mișcări migratorii masive;

- factori psiho-afectivi, care conduc la emigrarea către zone fascinante din punct de vedere al reliefului;
- poluarea și supraaglomerarea din anumite zone, care conduc la fluxuri de emigrări;
- motive politice, istorice, religioase.

De asemenea, migrația aduce cu sine efecte asupra populației de origine, a populației de destinație dar și asupra imigranților înșiși. În ceea ce privește populația de origine, emigrarea poate conduce la efecte pozitive sau negative în funcție de situația demografică din țara de origine. Dacă nu există o suprapopulare în acea zonă, atunci dislocarea unei mase mari de tineri poate conduce la un deficit de forță de muncă, la scăderea natalității și îmbătrânirea demografică. Dimpotrivă, dacă zona este suprapopulată, emigrarea poate regla economic situația, prin eliberarea de locuri de muncă sau trimiterea de bani acasă celor rămași în țară. În ceea ce privește populația de destinație, efectele migrației pot fi, și în acest caz, bidirecționale. Pe de o parte, efectul pozitiv îl reprezintă aportul de forță de muncă, în cazul în care există o lipsă de specialiști pe piața internă sau în caz de creștere economică. Pe de altă parte, efectul negativ poate fi atunci când este o perioadă de scădere economică și imigranții contribuie la creșterea numărului șomerilor.

Imigranții înșiși pot fi afectați de plecarea lor, în sensul necesității unei bune integrări în zona urbană/rurală (în cazul migrației interne) sau în noua cultură și societate (în cazul migrației externe).

Până în prezent, au existat două abordări ale integrării imigranților: până nu demult, pentru scopuri de integrare, li se acordau imigranților drepturi de participare, respectiv dreptul la întregirea familiei, dreptul de vot și dreptul de muncă și studii. Însă, de curând, politica s-a schimbat: integrarea este necesară înaintea acordării acestor drepturi de participare. Prin urmare, integrarea este o precondiție a obținerii cetățeniei și a drepturilor ce îi revin imigrantului, iar responsabilitatea integrării îi revine acestuia prin efortul pe care îl face pentru a dobândi drepturi și participare deplină în societatea de adopție.

În opinia lui Tinerke Stirk (apud Little, 2008, pag. 11), această schimbare de poziție este una defavorabilă deoarece oferirea unor „drepturi depline deschide societatea către imigranți, care devin total implicați…”. Este greu de spus dacă motivația imigranților de a se integra o reprezintă oferirea prealabilă de drepturi sau invers, ar trebui să existe motivație intrinsecă de a se integra în noua societate, pentru a li se oferi drepturi depline de participare. Nu putem generaliza, totul depinde de om, dar considerăm că dacă imigranții sunt hotărâți să se stabilească într-o altă țară, atunci ei trebuie să își asume obligativitatea integrării, astfel încât societatea de adopție să devină țara lor în care își vor crește copiii, vor lucra și trăi ca cetățeni deplini. Sigur că și deschiderea societății către imigranți contează foarte mult și este încurajator pentru ei să primească sprijin atât din partea autorităților, prin

programe de integrare, cât și a cetățenilor respectivei societăți.

Cu toate acestea, sunt dezbateri importante referitoare, de exemplu, la obligativitatea trecerii unui examen de limbă pentru reintegrarea familiei. În această situație poate deveni discriminatoriu faptul că unora li se va acorda acest drept, altora nu și, în acest caz, ne referim la cei mai bătrâni, care nu mai au capacitate de învățare ca la vârsta adultă, analfabeții sau cei mai puțin educați etc. În acest sens, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei își exprimă îngrijorarea vis-à-vis de o măsură care ar afecta dreptul la viața de familie.

Există țări în care cunoștințele lingvistice reprezintă o precondiție pentru integrare și altele, în care legile sunt mai laxe, în acest sens. În Franța, de exemplu, cunoașterea limbii este un vehicul foarte important în vederea integrării. Ea asigură câștigarea autonomiei și dezvoltarea personală necesare participării depline în societate și, ulterior, obținerii cetățeniei. În Germania, există regulamente referitoare la nivelul limbii germane pentru imigranți, atât pentru cei care solicită reîntregirea familiei (partenerul/partenera trebuie să dovedească faptul că au nivelul A1 de limbă), cât și pentru cei care doresc reședință permanentă sau cetățenie (nivel B1). În schimb, în Spania, nu există cerințe speciale pentru imigranți în privința obligativității atingerii unui anumit nivel de cunoaștere a limbii, însă politicile migrației (în cadrul unei cote stabilite de Guvern) primesc fonduri pentru a

organiza cursuri de limbă și integrare pentru respectivii imigranți.

În viziunea Consiliului Europei, prin Rezoluția 1437 (2005), secțiunea I.4 a Adunării Parlamentare a acestuia, conceptul de integrare a imigranților este un proces bidirecțional. Imigranții trebuie să accepte legi și valori ale societăților europene dar, de pe altă parte, și societățile de adopție trebuie să respecte identitatea distinctă și demnitatea acestora. Acest drum bidirecțional implică o mișcare de ambele părți înspre regiunea de mijloc, un spațiu terțiar negociat, care aduce împreună diversitatea și care oferă oportunități de colaborare, convieţuire și înțelegere între imigranți și membrii societății gazdă. Integrarea este definită ca proces bidirecțional și pentru a contrasta cu asimilarea, ca proces unidirecțional.

Asimilarea presupune însușirea de către imigranți a limbii, a normelor de comportament social și cultural din țara gazdă, ca o reinventare identitară, până la ștergerea identității de origine, inclusiv prin uitarea limbii materne sau îndepărtarea completă de tradițiile culturii de origine. Prin contrast, integrarea, în termenii actuali, vizează o reinventare identitară de ambele părți, atât din partea imigranților cât și a societății de adopție, acest lucru realizându-se prin „crearea unui nou spațiu comun pentru a trăi împreună” (Krum și Plutzar, 2008, pag. 1) care oferă ambelor părți posibilitatea de a-și extinde și îmbogăți identitatea prin noi dimensiuni lingvistice și culturale. În acest sens trebuie înțeleasă integrarea imigranților și, dacă se va

întâmpla acest lucru, atunci putem vorbi de interculturalitate.

Conform autorilor Krum și Plutzar (idem), statutul lingvistic al imigranților este unul foarte divers: de la monolingvi la plurilingvi, în majoritatea cazurilor, limba maternă fiind singura conexiune cu familia, cultura de origine sau religia acestora. Cei plurilingvi pot fi persoane expuse anterior experiențelor interculturale, prin periplul lor în calitate de imigrant, sau pot fi persoane care vorbesc oficial mai multe limbi datorită statutului limbilor în țara de origine (de exemplu, în țări din Africa se vorbesc mai multe limbi oficiale etc. În același studiu, autorii Krum și Pluzar subliniază importanța limbii din țara de origine ca bază în învățarea unei alte limbi. În timpul învățării limbii materne au loc niște conexiuni care dau naștere unor competențe cognitive, utile ulterior în învățarea unei alte limbi.

Considerăm că, dacă imigrantul cunoaște mai multe limbi, fiind expus la competențe cognitive comparatiste, cu atât i se asigură mai mult succesul învățării unei alte limbi. Succesul învățării limbii din țara gazdă, în contextul migrației, nu depinde doar de factori psiho-lingvistici, cum ar fi numărul de limbi vorbite, ci și de factori socio-psihologici, cum ar fi statutul imigranților în țara de adopție care trebuie să ia în considerare că aceștia „își pierd contextul familiar, cunoștințele și rolurile sociale”. (Krum și Pluzar, 2008, pag. 3).